

Kortere anmeldelser

Hekatomnid Caria & The Ionian Renaissance. JACOB ISAGER (ed.). *Halicarnassian Studies I.* Odense University Press 1994.

Herskerne i det Hekatomnidiske dynasti var persiske statholdere (satrupper) i Karien i Lilleasien fra 392 f.Kr. Dynastiet blev grundlagt af Hekatomnos, men nåede sin største udbredelse og blomstring under Maussollos, satrap fra 377 f.Kr. I det magtpolitiske tomrum mellem det skrantende persiske storrige, som satrappen formelt og reelt var relativt uafhængig af, og de indbyrdes stridende og ustabile ægæiske bystater, lykkedes det Maussollos, for en kortere tid, at opbygge en økonomisk og politisk stærk stat i det sydvestlige Lilleasien. Ved Maussollos' død i 353, da Philip II havde været konge af Makedonien i seks år, var konjunkturerne allerede ved at vende og ved Alexanders ankomst til Halikarnassos i 334 var det slut.

Under indflydelse fra de store riger mod øst, blev hekatomniderne en spydspids for en ny politisk fyrsteideologi i det ægæiske område, en forløber for udviklingen i de Hellenistiske riger i de efterfølgende århundreder. Ideologien afspejles i tidens politiske arkitektur som den udformes, først og fremmest i hovedstaden, Halikarnassos. Den genanlagte gamle doriske by blev planlagt efter strenge hippodamiske principper, med gadenet i rette vinkler og klart definerede funktionsområder(?). Byen tog form som et teater vendt mod den centrale havn. Byggeprogrammet omfattede paladser, bankethaller, terrasser med monumentale trappeforløb – som i de senere hellenistiske arkitekturlandskaber (f.eks. Asklepeion på Kos) og dynastiske gravmonumenter. Maussollos selv fremstilles normalt som en skrupelløs fyrste af orientalsk tilsnit. Hans monument i Halikarnassos, optalt blandt verdens syv vidundere, kom som bekendt til at give navn til en hel anlægstype med tilhørende politiske undertoner. Ikke alle og enhver lader sig bygge et mausolæum!

Dansk klassisk arkæologi i Karien er fra starten knyttet til navnet Kristian Jeppesen. Så tidligt som i 1955 publicerede han propylæerne, indgangspartierne til den centrale hekatomnidiske helligdom, Labraunda, udgravet af en serie svenske ekspeditioner fra slutningen af 40'erne til slutningen af 50'erne. I det følgende årti påbegyndte han undersøgelser af selve mausolæet i Halikarnassos, siden 60'erne et af flagskibene i dansk arkæologi i Middelhavslandene. Med Jeppesens afgang som professor i klassisk arkæologi i Aarhus er flagskibet, med Poul Pedersen ved roret, sejlet til Odense. Det er en god og indlysende idé at dedikere det foreliggende bind til Kristian Jeppesen i anledning af hans 70 års dag i 1994.

Bindet er det første i en planlagt serie, »Halicarnassian Studies«, som sigter mod at blive et forum for alle aspekter af studier vedrørende Halikarnassos og

Karien: kunst og arkæologi, filologi, epigrafik og historie. Konkret planlægges resultaterne af det løbende samarbejde mellem Bodrum Museum og den danske Halikarnassos ekspedition publiceret i serien. Foreløbig er yderligere tre bind planlagt. Det foreliggende rummer bidrag fra et internationalt symposium i Odense i november 1991, to artikler om den såkaldte »kariske prinsesse« og en om udgravningerne af en senromersk villa i byen.

Begrebet »the Ionic Renaissance« blev defineret af den engelske arkitekturhistoriker William B. Dinsmoor i 1950 som et fænomen, der knytter sig til dele af arkitekturbilledet under de persiske satraper i 4. århundredes midte i Vestanatolien. I den foreliggende publikation bliver det snævre begreb udvidet til at omfatte en påstand om at kunsten, arkitekturen og »kulturen« (som helhed) har et klart defineret enhedspræg i perioden. Fænomenet formuleres i betegnelsen »the Ionian Renaissance«. Hvorved åbenbart menes en genopstanden ionisk, græsk kultur. Den påstand viser sig problematisk og er iøvrigt genstand for betydelighed uenighed mellem de enkelte bidragydere til publikationen.

Poul Pedersen forsøger sig indledningsvis med en bredere definition af fænomenet, men havner, karakteristisk nok, hurtigt i arkitekturen. Pontus Hellströms kapitel sigter direkte mod en behandling af arkitekturen. Afsnittet er præget af hans mangeårige beskæftigelse med de svenske undersøgelser i Labraunda (som nu staves Labraynda). Typisk er de såkaldte Andrones i Labraunda, rituelle banketbygninger, isoleret fra andre bygninger, og stoaen, som i Lilleasien i klassisk tid ikke forekommer før Hekatomniderne. Stoaen peger i denne sammenhæng frem mod Hellenismen. Bortset fra Zeus templet, andrones, propylæer og stoaen i Labraunda er typeeksemplerne i »the Ionic Renaissance« i hovedsagen begrænset til Mausolæet i Halikarnassos og Athenatemplet i Priene. Arkitekturen er sobert behandlet af to førende eksperter, ind imellem med nye og originale tilføjelser til det kendte billede.

»The Ionic Renaissance« i arkitekturen er ikke rendyrket fortid. Fænomenet er tværtimod karakteriseret ved påvirkninger fra mange sider. I en sådan grad, at dets førende arkitekt, Pytheos ofte karakteriseres som »Eklektizist« (som det hedder i den tyske version):

- »Renaissancen« refererer til anvendelsen af arkaisk ioniske elementer, beslægtede med det arkaiske Artemision i Ephesos (måske?), med kvadratiske sokler under de ioniske søjlebaser. Også kapitælet med den kvadratiske abacus og volutdel refererer ret nøje til det gamle Artemistempel i Ephesos.
- men hertil kommer en række doriske elementer, hvoraf de vigtigste er tilføjelsen af opistodom og den let kurvede, tretrins crepidom. Træk som fortsætter i hellenistisk arkitektur i Lilleasien, men alt i alt elementer som, sammen med den enkle peripteralkoncept, giver en klar dorisk grundplan. Poul Pedersen refererer den doriske indflydelse til det forhold, at håndværkere og arkitekter måtte indforskrives fra det græske fastland og formentlig Rhodos og Delos, hvor tidens store byggeaktiviteter foregik.
- karakteristisk er endvidere en stærk fascination af matematisk, skrivebords-teoretisk planlægning af bygningsværkerne.

Poul Pedersen lader sig nok rive noget med, når han begejstret udbryder: »Although the projects of the Hekatomnids were not *quite so* dominating for the 4th century as the Periclean projects had been in the 5th century B.C. ...« (s. 33, note 24). »The Ionic Renaissance« i arkitekturen er trods alt en parentes (omend

væsentlig) på grænsen mellem Klassisk og Hellenistisk. Den øver tilsyneladende ingen væsentlig indflydelse på den samtidige fastlandsarkitektur, ej heller forekommer ideen om en påvirkning af den fremvoksende makedonske kultur overbevisende. Men den påvirker arkitekturen og byplanlægningen i Hellenistisk tid i det vestlige Lilleasien og fyrsteideologien fortsætter. Ligesom Mausolæet, som idé, har en gennemslagskraft som rækker meget længere frem i tiden. Kejser Augustus bruger således betegnelsen, omend hans eget mausolæum ligger langt fra det Maussollos byggede 3-400 år tidligere. Mulige påvirkninger af arkitekturen i augustæisk tid behandles af Poul Pedersen med udgangspunkt i det forhold at Vitruvius selv tilsyneladende havde et godt kendskab til Mausolæet i H.

Kristian Jeppesen leverer et originalt og spændende bidrag med en afhandling om »Founder Cult and Maussolleion« hvori han argumenterer for at Maussollos så sig selv som grundlægger-hero og for kultens relatering til Heraklesmyten. Geoffrey B. Waywell behandler kompetent skulpturbilledet, som også præges af sammenblandede træk fra det gamle Ionien, Karien, Persien og det græske fastland. Endelig indeholder bogen afsnit om en nyfunden rig grav tilhørende en fornem hekatomnidisk kvinde. Lederen af Bodrum museet redegør for udstillingstekniske overvejelser i forbindelse med udstillingen af samme (måske Adda I) og endelig har Birte Poulsen skrevet en udmærket, men i sammenhængen noget uvedkommende artikel om de nye udgravninger af et vigtigt senromersk hus i Halikarnassos.

»Hekatomnid Caria & The Ionian Renaissance« er således en noget inhomogen bog, men med adskillige solide og gode passager. Det store problem ligger altså i påstanden om den ioniske renæssance. Jan Zahle siger det mest direkte med følgende passage: »I sakral arkitektur søges identiteten i et arkaisk formsprog; i alle andre henseender er betegnelsen »Ionian Renaissance« misvisende eller i det mindste kun delvist korrekt«. En ny ionisk storhedstid og dens indflydelse på sam- og eftertid havde nok været en mere passende (men mindre fængende?) titel end »Den Ioniske Renæssance«.

Ovennævnte kritiske bemærkninger skal ikke tilsløre, at afdelingen for græske og romerske studier ved Odense Universitet med publikationen »Halicarnassian Studies I« har taget et godt og prisværdigt initiativ. Vi glæder os til at høre mere fra denne spændende og vigtige del af den antikke verden.

Søren Dietz

SVERRE BAGGE: *From Gangleader to the Lords Anointed. Kingship in *Sverris saga* and *Hákonar saga Hákonarsonar*. (The Viking Collection. Studies in Northern civilization, vol. 8) Odense University Press, 1996, 175 s.*

Bogen er en del af et større forskningsprojekt om individet i europæisk kultur ved universitetet i Bergen. Undertitlen præciserer emnet: det drejer sig om fremstillingen af kong Sverre og kong Hákon Hákonson i deres respektive sagaer. Bagge betjener sig af begreberne individualisme og individualitet til at forstå skildringen af individet i de to sagaer. Individualisme og individualitet findes til alle tider, men individualiteten skal i højere grad være knyttet til hierarkiske og komplekse sociale formationer. Fra sin tidligere forskning er han klar over, at man a priori må regne med flere udtryk for individualisme end for